

Ο Κυρίαρχος του *Carl Schmitt*
Πτυχές μιας Συλλογιστικής για τον Ρόλο του:
Δίκαιο, Αντιπροσώπευση, Φίλος-Εχθρός, Ομοιογένεια

Στο παρόν κείμενο θα μας απασχολήσει η σμιτιανή σκέψη έτσι όπως αυτή εφοδιάζει με τα επιχειρήματα της τη φαρέτρα του «κυρίαρχου» και έτσι όπως αυτή καταλήγει σε μια άλλοτε ρητή, άλλοτε άρρητη ή υπόρρητη επιβολή και αναγνώριση μίας ορισμένης μορφής και περιεχομένου κυριαρχίας. Ο Σμιτ, ως νομικός «θεολόγος», βασίζεται στη χαρτογράφηση της αποστολής του κυρίαρχου, με αφετηρία την γεφύρωση, από μέρους του δεύτερου, του χάσματος μεταξύ υπερεμπειρικού και εμπειρικού δικαίου. Αυτή λοιπόν η διάσταση είναι που μας απασχολεί αρχικά και επιδιώκουμε να κάνουμε σαφή. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να γίνει σαφής και ο αντιπροσωπευτικός ρόλος, ο οποίος προσδίδεται στον κυρίαρχο, έτσι όπως αυτός γίνεται διακριτός από τον Σμίτ σε συνάφεια με την *complexio oppositorum* της καθολικής εκκλησίας. Θεολογικές καταβολές πολλών εκ των εννοιών που χρησιμοποιεί ο Σμιτ θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε και σε άλλα σημεία. Όσον αφορά την αντιπροσώπευση που καλείται να πραγματώσει ο κυρίαρχος, αυτή είναι πολιτική και αφορά τη δημοσιότητα, έτσι ο Σμιτ καλείται να δώσει ένα περιεχόμενο και στο πολιτικό. Περιεχόμενο, το οποίο εκφράζεται από τον ίδιο στα πλαίσια της αποφασιστικής κατάταξης σε φίλο και εχθρό, η οποία έρχεται με τη σειρά της να λάβει τις διαστάσεις και την επίφαση της ενότητας, που σφυρηλατείται και σχηματοποιείται, όπως μπορεί να υποτεθεί, από τον κυρίαρχο.

Ο παραπάνω συλλογισμός αποτελεί και τη λογική συνοχή του παρόντος κειμένου. Άποψή μας είναι ότι αυτό το οποίο απασχολεί τον Σμιτ είναι ο επανακαθορισμός του ρόλου και η ισχυροποίηση της θέσης του κυρίαρχου και για αυτό θεωρούμε σκόπιμο να εξετάσουμε τη συμβολή του με τρόπο που να φωτίζει το μέλημά των γραπτών του. Οι διαστάσεις που μία τέτοια προσέγγιση μπορεί να λάβει είναι βέβαια πολλές, αλλά

εδώ θα επιμείνουμε στο πνεύμα που διέπει την συγγραφή του με πρωτογενείς πηγές την *Έννοια του Πολιτικού* και την *Πολιτική Θεολογία* και δευτερεύουσες, ορισμένες πηγές που συμβάλλουν στο να έχουμε μια πιο καθαρή εικόνα της σκέψης του σε ζητήματα θεσμών και αντιπροσώπευσης. Είναι ασφαλώς υπό συζήτηση το εάν μπορούμε να εκθέσουμε επαρκώς τη δυναμική της ορθολογικότητας, που διακρίνει τη σκέψη του Σμιτ και να την αντικρούσουμε, δεδομένης, της σοφιστικής φύσης της ρητορικής του, αλλά και των εγγενών περιορισμών του παρόντος εγχειρήματος. Θα αρκεστούμε, συνεπώς, σε μία κατά περίπτωση, προσπάθεια κριτικής της επιχειρηματολογίας του και κυρίως στην διεξοδική ανάλυση κάποιων καίριων πτυχών της συλλογιστικής του.

Δίκαιο

Την έννοια της δικαιοσύνης, σύμφωνα με τον Σμιτ, δεν μπορεί κανείς να την προσεγγίσει μέσω της παρατήρησης των ιστορικών μορφωμάτων των κρατών, εμπειρικά δηλαδή– καθώς δεν μπορούμε με αυτή την προσέγγιση να φτάσουμε στο ζήτημα της νομιμοποίησης του κράτους. Ο ίδιος τάσσεται υπέρ του υπερεμπειρικού δικαίου, του καθολικού δικαίου, το οποίο είναι οντολογικά απροσδιόριστο και το οποίο δρα μόνο υπό το φως της πραγματικότητας που του δίνει ένας θεσμός, ένας φορέας που να γεφυρώνει την οντολογική απροσδιοριστία με την εμπειρική πραγματικότητα, και αυτός δεν είναι άλλος από το κράτος. Κράτος το οποίο αντλεί τη νομιμοποίησή του από μια ιδέα που το υπερβαίνει. Φτάνοντας βέβαια στο σημείο, όπως θα δούμε και εν συνεχεία, όπου, η όποια απόφαση του κράτους είναι μια δίκαιη απόφαση. Δίνεται δηλαδή ένα νέο περιεχόμενο στο κράτος δικαίου, το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως τέτοιο, εφόσον παραπέμπει στο υπερεμπειρικό δίκαιο. Το υπερεμπειρικό δίκαιο με τη σειρά του θετικοποιείται μέσω μιας απόφασης της οποίας φορέας είναι ο κυρίαρχος. Η κυριαρχία του συνίσταται ακριβώς στη σχέση που έχει ο κυρίαρχος με το ιδεατό δίκαιο, το οποίο καλείται να πραγματώσει. Εντούτοις, για να το πραγματώσει δύναται να το υπερβεί, καθόσον η πραγματικότητα προβάλλει τις αντιστάσεις της. Ο Σμιτ σε αυτό το πλαίσιο φαίνεται να καταλήγει σε έναν οντολογικό δυϊσμό μεταξύ του πεπτωκότος κόσμου της υλικής δημιουργίας, ο οποίος έρχεται σε α-

ντίθεση με τον κόσμο του πνεύματος και των ιδεών¹ ή διαφορετικά σε μια κατάφαση ενός δυισμού της ιδέας και της πραγματικότητας- του αφηρημένου και του συγκεκριμένου, στο οποίο λανθάνει και η διάκριση μεταξύ ιδεατού και εμπειρικού κράτους.²

Ο υπερβατολογικός χαρακτήρας της επιχειρηματολογίας του Σμιτ και το χάσμα ανάμεσα στο δέον εστί και το είναι, αποτελεί έναν εύστοχο τρόπο για να δώσει έναν ρόλο στον κυρίαρχο. Γιατί τότε μόνο μπορεί να έρθει το κράτος ως κυρίαρχο και να πραγματώσει μια ζωτικής σημασίας αποστολή- να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ του υπερβατικού δικαίου (το οποίο δεν είναι ορθολογικά προσδιορίσιμο) και της πραγματικότητας. Το κράτος δηλαδή ορίζεται, βάσει αυτής της συλλογιστικής, ως το κατεξοχήν υποκείμενο πραγμάτωσης του δικαίου. Όμως ποιο είναι το περιεχόμενο του υπερβατικού δικαίου; Δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την περίπτωση όπου στην σκέψη του Σμιτ αυτό εκπορεύεται από τον Θεό και έτσι θα μπορούσαμε να πούμε πως εισάγεται και η έννοια της εκκοσμίκευσης, η οποία βάσει του γερμανικού διαφωτισμού αποτελεί την πραγμάτωση του πνεύματος και της ιδέας στον κόσμο και έχει θρησκευτικές καταβολές. Κάθε κράτος, είναι υπό αυτή την έννοια, κράτος δικαίου, στο βαθμό που έχει αναφορά σε ένα δίκαιο, που το υπερβαίνει και εδώ γίνεται αντιληπτό πως ο Σμιτ δεν επεξεργάζεται την έννοια του κράτους με όρους γυμνής βίας, ο ίδιος θεωρεί άλλωστε ότι αυτό που συγκρούεται είναι οι ιδέες, με τη βία να καθίσταται αναγκαία μόνο τη στιγμή της πραγμάτωσης του δικαίου. Όμως, παράλληλα, η απόφαση μέσω της οποίας θα εκκοσμικευθεί το ιδεατό σε κρατικό δίκαιο είναι κυρίαρχη, γιατί ακριβώς καλείται να κάμψει το υπερβατικό δίκαιο. Στην *Πολιτική Θεολογία* επισημαίνεται μάλιστα, πως το γεγονός πως η ιδέα του δικαίου δεν μπορεί να γίνει πράξη αφ'εαυτής προκύπτει από το ότι δεν αναφέρεται στο υποκείμενο που θα εφαρμόσει την απόφαση. Κάθε μετασχηματισμός της εμπεριέχει μία παρεμβαλλόμενη αρχή.³ Επειδή αυτό που προέχει είναι η κανονικοποίηση, δηλαδή η πραγμάτωση του Δικαίου, η αυθαιρεσία ως προς το ιδεατό δίκαιο μπορεί να δώσει μια άμεση

¹ Steven Ostvich, «Carl Schmitt, Political Theology and Eschatology», προσβάσιμο στο [http:// obinfonet.ro/docs/tpnt/tpntrex/ostovichcschm.pdf](http://obinfonet.ro/docs/tpnt/tpntrex/ostovichcschm.pdf), σ. 65 (ανάκτηση: 24.6.2015).

² Γρηγόρης Ανανάδης, *Ιδέα, απόφαση, πολιτική. Τρία δοκίμια για τον Carl Schmitt*, Νήσος, Αθήνα 2006, σ. 39, 40.

³ Carl Schmitt, *Πολιτική Θεολογία. Τέσσερα κεφάλαια γύρω από την διδασκαλία περί κυριαρχίας*, μτφρ. Παναγιώτης Κονδύλης, Λεβιάθαν, Αθήνα 1994, σ. 56.

λύση, όποτε και η αδιαφορία ως προς το περιεχόμενο φαίνεται να είναι συστατικό στοιχείο της πραγμάτωσης του Δικαίου. Η αποδέσμευση αυτή του κυρίαρχου, από το Ιδεατό Δίκαιο, δεν σημαίνει ότι αυτός δεν οφείλει την αυθεντία του σε αυτό, χάριν αυτής της αυθεντίας μάλιστα, είναι που αποδίδεται στον κυρίαρχο ένα αλάθητο αντίστοιχο του πάπα.

Όπως συνάγεται, η πραγμάτωση του δικαίου δεν είναι ταυτόσημη με την απλή εφαρμογή του. Ο Σμιτ διαχωρίζει τη θέση του από τις βασικές παραδοχές του νομικού θετικισμού, καθώς θεωρεί ότι δεν υπάρχει κανένας κανόνας ικανός για να καθοδηγήσει την εφαρμογή του δικαίου. Έτσι, έρχεται σε αντίθεση με το νομικό θετικισμό, σύμφωνα με τον οποίο έχοντας ως προκείμενη ενός συλλογισμού το *δικαϊκό* κανόνα μπορεί κανείς, υπό μια λογική συλλογιστική πορεία, να καταλήξει στην απόφαση. Ο κυρίαρχος σύμφωνα με τον Σμιτ δεν μπορεί παρά να ερμηνεύσει το νόμο. Η απόφαση, λοιπόν, είναι συνυφασμένη με την μορφοποίηση της πραγματικότητας και την κανονικοποίηση που τίθεται υπεράνω του κανόνα,¹ με την επιβολή δηλαδή μιας τάξης, ανεξαρτήτως του ποια τάξη θα είναι αυτή. Τάξη, η οποία σχετίζεται άμεσα με το θεολογικό στοιχείο. Το δεύτερο το αναγιγνώσκει ο Σμιτ στον Κορτές (Juan Donoso Cortés 1809–1853) ως κάτι που εάν απουσιάζει, απουσιάζει παράλληλα το ηθικό στοιχείο και μαζί με αυτό και η πολιτική ιδέα, σε σημείο που κάθε πολιτική απόφαση να παραλύει². Για αυτό, δεν είναι τυχαίο για τον ίδιο, το ότι η κυρίαρχη για την εποχή του οικονομικο-τεχνική σκέψη, δεν δύναται να αντιληφθεί μία πολιτική ιδέα.

Ερμηνευόμενη θεολογικά, η ανθρωπολογία του Σμιτ διέπεται, από την ύπαρξη του προπατορικού αμαρτήματος. Παράλληλα, λοιπόν, με το θείκο στοιχείο και τη συνάφειά του με το υπερβατολογικό δίκαιο, που προαναφέρθηκαν, αυτός είναι ένας επιπλέον λόγος, για τον οποίο μπορούμε να μιλάμε για εκκοσμίκευση, έτσι όπως αυτή εκφράζεται στο ρεαλισμό του, καθώς και στη διάκριση φίλου-εχθρού. Υπό το ίδιο πρίσμα, μπορούμε να αναγνώσουμε και την επιστράτευση της θεολογικής έννοιας του κατέχοντος,³ η οποία στηρίζει την ιδέα της διατήρησης της τάξης.⁴ Το κατέχον στα πλαίσια της θεολογίας σχετίζεται με την εσχατολογική διάσταση της θρησκευτικής πίστης και την Δευτέρα Παρουσία, οπότε και

¹ Ανανιάδης, *Ιδέα, απόφαση, πολιτική...*, ό.π., σ. 41

² Schmitt, *Πολιτική Θεολογία...*, ό.π., σ. 105.

³ Ostvich, *ό.π.*, σ. 63-65.

⁴ Όπως επισημαίνεται από τις πηγές δεν μπορούμε να γνωρίζουμε πότε ακριβώς εισάγει αυτή την έννοια ο Σμιτ.

αναμένεται η ανάσταση νεκρών. Ανάσταση που έχει ήδη προαναγγελθεί με την ανάσταση του Ιησού, και μαζί της θα έλθει η πολυπόθητη ημέρα της κρίσης. Όμως, καθώς δεν έχει επέλθει το πλήρωμα του χρόνου, λέγεται, από τις θεολογικές πηγές, πως στο ενδιάμεσο, ο Θεός χρησιμοποιεί έναν ιστορικό βοηθό, για να συγκρατήσει τις δυνάμεις του κακού, οι οποίες και αντιπροσωπεύονται από τους (κακούς) άνομους, που απειλούν να συντρίψουν τους (καλούς) πιστούς. Σε μια εποχή συγκρούσεων, μεταξύ καλού και κακού αναμένεται η πολυπόθητη για τους πιστούς έσχατη ημέρα της κρίσης, και έως τότε υπάρχει μία δύναμη που συγκρατεί και διατηρεί την τάξη, για να αντέξουν οι πιστοί -κάτι που φαίνεται να αποτελεί και ένα επιπλέον θεολογικό στήριγμα της πολιτικής αντίληψης του Σμιτ. Δεν θεωρούμε λοιπόν τυχαία την αναφορά στον Κορτές και της αναγνώρισης από την Σμιτ σε αυτόν, του στοιχείου της ακραίας περίπτωσης της Δευτέρας Παρουσίας. Η Δευτέρα Παρουσία στον Κορτές, αναγιγνώσκεται από τον Σμιτ, ως στοιχείο της πνευματικής του ιδιοσυγκρασίας, στο πλαίσιο της οποίας αναδεικνύεται το στοιχείο της απόφασης¹, αλλά και η δικτατορία ως αντίθετο της αιώνιας συζήτησης. Η εσχατολογία έτσι δίνει με τον τρόπο της περιεχόμενο στην απόφαση, η οποία παράγει την τάξη, για την οποία κάνει λόγο ο Σμιτ. Ωστόσο, είναι σημαντικό να τονίσουμε πως η έννοια της «δύναμης που συγκρατεί» δεν αναλύει την πολιτική, σε αναφορά με την πραγματικότητα, αλλά την συγκροτεί, ως ένα ζήτημα που ασχολείται, με ό,τι είναι απαραίτητο για να διατηρηθεί η τάξη². Η πολιτική, πάντα σε συνάφεια με το «ρεαλισμό», αναγνωρίζει και συγκρατεί τις δυνάμεις του χάους που συνεχώς απειλούν να κατακλύσουν την πολιτική ύπαρξη. Παράλληλα, συνάγεται από τα παραπάνω, ότι έχουμε μια αντίληψη του κόσμου, ο οποίος νομιμοποιείται ως κακός στα πλαίσια πάντα του «ρεαλισμού» και πάνω σε αυτή τη βάση νομιμοποιείται και η μέριμνα του Σμιτ, που δεν είναι άλλη από την ανάδειξη του κράτους ως ιστορικού βοηθού της επιβολής της τάξης και της αποτροπής του χάους, το οποίο λαμβάνει διαστάσεις θεολογικές, ανάλογες της μανιχαϊστικής σύγκρουσης καλού και κακού. Άλλωστε, όπως διαγιγνώσκει και ο ίδιος στην πολιτική του θεολογία: «Ο Μπονάλ διέγνωσε καλά την ανεκρίζωτη βούληση της ισχύος»³, άποψη η ο-

¹ Schmitt, *ό.π.*, σ. 103.

² Ostvich, *ό.π.*, σ. 65.

³ Schmitt, *ό.π.*, σ. 95.

ποία απηχεί βέβαια και στον Χομπς (Thomas Hobbes, 1588-1679), του οποίου τα βήματα ακολουθεί ο Σμιτ, για να σκιαγραφήσει τον κυρίαρχο.

Αντιπροσώπηση

Ο κυρίαρχος ως πρόσωπο αντιπροσωπεύει το ιδεατό δίκαιο αλλά και τον λαό ως έθνος. Δυο καίριες αρχές της έννοιας της πολιτικής μορφής στον Σμιτ αποτελούν η αρχή της ταυτότητας ενός λαού, ο οποίος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως μία πολιτική ενότητα που μπορεί να διακρίνει σε φίλους και εχθρούς, και η αρχή της αντιπροσώπησης.¹ Όσον αφορά τη δεύτερη αυτή αρχή ο ίδιος κάνει μία διάκριση μεταξύ εκπροσώπησης και αντιπροσώπησης, όπου η πρώτη βρίσκεται σε αναφορά με το ιδιωτικό δίκαιο, ενώ η δεύτερη είναι σε αναφορά με το δημόσιο δίκαιο και την πολιτική.

Η έννοια της αντιπροσώπησης στο πολιτικό πεδίο απαντά στην αναπαράσταση του λαού, ο οποίος παρόλο που δεν είναι πάντα εντοπίσιμος ως ενεργός λαός αποτελεί σημείο αναφοράς με δεδομένη υπαρξιακή ταυτότητα στην πολιτική. Ο λαός είναι έννοια πολιτική, καθώς κατασκευάζεται διά της αναπαράστασής του και παραπέμπει στο όλον, στην πολιτική ενότητα του λαού και όχι στον λαό με την φυσική του διάσταση. Η αντιπροσώπηση, τούτων δοθέντων, συνιστά για τον Σμιτ το ανυπέβλητο όριο της ταυτότητας, εφόσον η δεύτερη δεν μπορεί να παρακάμψει την ύπαρξη του αντιπροσωπευόμενου, για τον οποίο η ανάγκη αντιπροσώπησης του προκύπτει από το γεγονός ότι αυτός δεν δρα ανά πάσα στιγμή. Φυσικά η φιλελεύθερη αντιπροσώπηση δεν είναι η απάντηση για τον Σμιτ, αφού αυτή αναλώνεται σε μία «μεσοβέζικη» στάση αναμονής και αιώνιας συζήτησης με απώτερη ελπίδα τη μεταβολή της αποφασιστικής μάχης σε κοινοβουλευτική λογομαχία. Οπότε και ο φιλελευθερισμός αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στους δύο εχθρούς του: βασιλεία και αριστοκρατία, από τη μία, και ριζοσπαστική δημοκρατία και σοσιαλισμό, από την άλλη.²

Η απάντηση για τον Σμιτ βρίσκεται στο καθολικό δόγμα όπου και εδράζεται ένα *complexio oppositorum*. Μια μορφή αναπαράστασης δηλαδή, που είναι βασισμένη στη σύνθεση των αντιθέσεων. Για τον ίδιο, η

¹ Duncan Kelly, «Carl Schmitt's Political Theory of Representation», *University of Pennsylvania Press*, τόμ. 65, τεύχ. 1 (Ιανουάριος 2004), σ. 121.

² Schmitt, *ό.π.*, σ. 102-103.

καθολική εκκλησία είναι ο αληθινός κληρονόμος του ρωμαϊκού δικαίου και ο κυρίαρχος όπως διαφαίνεται στο έργο του προσιδιάζει με τον παραδοσιακό κυρίαρχο των «δύο σωμάτων».¹ Μήπως αυτό εννοεί ο Σμιτ όταν γράφει πως «όλες οι μεστές έννοιες της σύγχρονης πολιτειολογίας είναι εκκοσμικευμένες θεολογικές έννοιες»;² Ασφαλώς η ορθολογικότητα στην οποία παραπέμπει η σμιτιανή σκέψη φαίνεται να έχει αναλογίες με αυτή του καθολικισμού και να βρίσκεται ενάντια στην διαφωτιστική σκέψη, όμως ο Σμιτ θέτει το ζήτημα διαφορετικά. Ένα εκ των πολλών που διατείνεται ο ίδιος είναι, ότι η σχέση της θεολογίας με την πολιτική είναι τέτοια που μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης στην πολιτική έχει την αντίστοιχη θέση του θαύματος στην θεολογία. Έτσι ακουμπά στην ορθολογικότητα της καθολικής εκκλησίας καθώς, όπως θεωρεί, αυτή δεν έρχεται σε αντίθεση με συγκεκριμένα καθεστώτα, αλλά με την ορθολογικότητα του καπιταλισμού. Όπου, εάν αντιπαραβάλλουμε τον οικονομικό υλισμό με τον καθολικισμό, ο δεύτερος φαίνεται να είναι κατεξοχήν πολιτικός για τον ίδιο.³

Σε αντιπαράθεση και με τον οικονομικό υλισμό, επομένως, είναι που έρχεται να αξιολογήσει το πεδίο της θεολογίας, και πιο συγκεκριμένα του καθολικισμού, για να μορφοποιήσει το επιχείρημά του. Όπως λέει ο ίδιος, δεν επιδιώκει να εφαρμόσει καθολικές λύσεις σε νομικά προβλήματα, αλλά να δώσει πολιτική μορφή στην μεταφυσική αρχή της αντιπροσωπευσης ή πιο συγκεκριμένα να σκεφτεί σχετικά με τη νομική επιστήμη για να βρει τις δικές της μεταφυσικές προϋποθέσεις που είναι αναγκαίες, τόσο για την ορθολογική νομική επιστήμη όσο είναι και για την θεολογία. Αυτό που τον οδηγεί στην καθολική εκκλησία είναι, ότι αυτή κατάφερε με την αντιπροσωπευτική της αρχή την υπερνίκηση των πλουραλιστικών ενώσεων, στη βάση όχι μόνο της ιδέας ότι αυτή καθοδηγεί, αλλά και της υπαρξιακής ιδέας, που υπάρχει σε κάθε συνταγματική/θεσμική τάξη, της ιδέας, δηλαδή, ότι είναι για την δική της επιβίωση το να είναι στο ενδιάμεσο ανταγωνιστικών και συνεχώς μεταβαλλόμενων πολιτικών δυνάμεων. Με αυτόν τον τρόπο το κράτος μπορεί να γίνει κατανοητό ως εκκοσμικευμένη θεολογία, όχι σε αναλογία προς μία βασιλεύουσα θεότητα, αλλά αντ' αυτού ως ένας θεσμός που, όπως και η Εκκλησία, έχει στόχο τη διατήρηση της κοινότητας μέσα από την εσωτερική νομική ρύθμιση

¹ Kelly, *ό.π.*, σ. 116.

² Schmitt, *ό.π.*, σ. 65.

³ Kelly, *ό.π.*, σ. 115.

και την πραγματιστική συνεργασία με τις υπάρχουσες μορφές τάξης.¹ Η Καθολική εκκλησία, είναι μια *oppositorum complexio*, σε θέση να κρατήσει αντίθετες ιδέες ενωμένες, χωρίς να μειώνει τη μία στην άλλη ή να τις ανάγει σε κάποια ανώτερη τρίτη αρχή. Αυτό που κάνει και μάλιστα είναι αξιοθαύμαστο για τον Σμιτ είναι ότι μπορεί να αποφασίζει ορθολογικά μέσα στη σύγκυση των μπερδεμένων και αντικρουόμενων απόψεων αγκαλιάζοντας, παρά αφομοιώνοντας, ή αρνούμενη αυτές τις αντιθέσεις². Η ορθολογικότητα αυτή εκπορεύεται από την αρχή της αντιπροσώπευσης, έτσι όπως αυτή υφίσταται στην Καθολική εκκλησία και συμβαίνει ο πάπας ή ο ιερέας να είναι οι αντιπρόσωποι του θεού, όπου η αρχή της εκπροσώπησης δεν εξαρτάται από την «προσωπικότητα» του πάπα ή ιερέα. Αντίθετα αυτή εξαρτάται από το γεγονός ότι αυτοί ενσαρκώνουν την εξουσία του Θεού στα πρόσωπά τους και με αυτόν τον τρόπο δεν συνιστούν απλά εκπροσώπους, αλλά ο εκπρόσωπος πάπας λόγω χάριν είναι κεφαλή της εκκλησίας και αλάθητος ακριβώς λόγω του αξιώματός του και όχι αντιστρόφως.³ Επειδή ακριβώς όμως εκπροσωπείται η εξουσία του θεού με την δική τους εξουσία, αυτόματα και η δική τους εξουσία είναι ορθολογική⁴.

Μέχρι στιγμής έχουμε αναφερθεί στο δίκαιο και στην αντιπροσώπευση στον Σμιτ, όμως ο Σμιτ δεν μένει ούτε στην έννοια του δικαίου ούτε στην έννοια της αντιπροσώπευσης για να αναδείξει την επιτακτική ανάγκη της ύπαρξης ενός κυρίαρχου, έτσι όπως την δομεί ο ίδιος. Καθιστά την παρουσία του επιτακτική για την ίδια την έννοια του πολιτικού, όπως αυτή αναδύεται μέσω της διάκρισης σε φίλο και εχθρό.

Φίλος – Εχθρός

Το πολιτικό είναι μια έννοια η οποία δεν διακρίνεται σε κάποιον σαφή δομικό εντοπισμό στην κοινωνία, αλλά γίνεται αντιληπτή ως κριτήριο της τεταμένης σχέσης μεταξύ φίλου και εχθρού, εννοιών κενών περιεχομένου. Εννοιών που παράλληλα αντιπαραβάλλονται στην κανονιστικότητα και το πνευματικό περιεχόμενο που έχει δώσει ο φιλελευθερισμός

¹ David Bates, «Political Theology and the Nazi State: Carl Schmitt's Concept of the Institution», *Modern Intellectual History*, Cambridge University Press, Ηνωμένο Βασίλειο 2006, σ. 431.

² Ostvich, *ό.π.*, σ. 60.

³ Bates, «Political Theology and the Nazi State...», *ό.π.*, σ. 419.

⁴ Ostvich, *ό.π.*, σ. 61.

με σκοπό να υποτιμήσει τον εχθρό στην οικονομία και την πνευματική αντιπαράθεση. Για τον Σμιτ η αποφασιστική κατάταξη σε φίλο και εχθρό είναι πάντοτε πολιτική και όχι οικονομική ή οτιδήποτε άλλο. Ο εχθρός δεν είναι κατ' ανάγκην άσχημος ή κακός, αλλά παράγεται από τη δυναμική της σύγκρουσης. Διότι, σύμφωνα με τον Σμιτ, «στην έννοια του πολιτικού ανήκει το στην περιοχή του πραγματικού κείμενο ενδεχόμενο μίας σύγκρουσης»¹. Ο πόλεμος είναι έτσι η υπαρξιακή άρνηση μιας άλλης ύπαρξης, όπου το πολιτικό σηματοδοτείται οριακά από το ενδεχόμενο της υπαρξιακής εξόντωσης. Όπου στην προοπτική αυτή έχουμε μια μαχόμενη ολότητα, έναντι μιας άλλης μαχόμενης ολότητας, οπότε και ο εχθρός γίνεται αντιληπτός μόνο ως δημόσιος εχθρός.² Εδώ θα πρέπει να διευκρινίσουμε, ότι για τον Σμιτ ο πόλεμος γίνεται ορίζοντας της πολιτικής, χωρίς να ανάγεται το ίδιο το πολιτικό στον πόλεμο και την σύγκρουση. Ο πόλεμος αποτελεί τη συνθήκη δυνατότητας του πολιτικού, ως ακραίο ενδεχόμενο, αλλά σε καμία περίπτωση δεν νοηματοδοτείται το πολιτικό από την ίδια τη σύγκρουση. Επισημαίνει, πως η πραγματική δυνατότητα της σύγκρουσης είναι σε αναφορά με την πρωτοκαθεδρία της εσωτερικής πολιτικής, επομένως σχετίζεται με τον εμφύλιο πόλεμο και τον προσδιορισμό του εσωτερικού εχθρού. Ωστόσο, «ο πόλεμος πρέπει να μείνει ανοιχτός ως συνθήκη δυνατότητας, γιατί τότε μόνο έχει νόημα η έννοια εχθρός».³ Ξεκαθαρίζει έτσι πως ο ορισμός του πολιτικού δεν γίνεται βάσει μιας φιλοπολεμικής διάθεσης του ιδίου, αλλά αναδεικνύει μέσα από τους κανόνες του, την ύπαρξη μιας πολιτικής απόφασης για τον καθορισμό του εχθρού και η απόφαση αυτή, με φορέα τον κυρίαρχο, είναι που δίνει το έναυσμα της κυριαρχίας του.

Αναφερόμενος στους πολέμους εξολόθρευσης, ο Σμιτ θεωρεί, ότι αυτοί απορρέουν από τον ηθικό υποβιβασμό του εχθρού. Ο ανθρωπισμός, ως ιδεολογία του φιλελευθερισμού και των νικητών του πολέμου, βρίσκεται εδώ στο επίκεντρο της κριτικής του. Η ηθική απαξίωση του εχθρού λοιπόν, είναι αυτή που οδηγεί στην εξολόθρευση. Εάν κάποιος αγωνίζεται, εν ονόματι της ανθρωπότητας, ο άλλος, ο ξένος, ο εχθρός, είναι εξ ορισμού υπάνθρωπος, άρα αναλώσιμος και εξολοθρεύσιμος. Το Ευρωπαϊκό Δημόσιο Δίκαιο, έτσι όπως διαμορφώνεται στην συνθήκη της Βεστφαλίας, αποτελεί μια ρύθμιση για το κάθε κράτος, το οποίο αναγνω-

¹ Carl Schmitt, *Η έννοια του πολιτικού*, μτφρ. Α. Λαβράνου, Κριτική, Αθήνα 2009, σ. 69.

² Στο ίδιο, σ. 64.

³ Στο ίδιο, σ. 70.

ρίζεται ως κυρίαρχο κράτος, αλλά και για τον κάθε μονάρχη, ο οποίος αναγνωρίζεται ως ηθική προσωπικότητα και αντιμετωπίζεται μεταξύ άλλων ισότιμων, ως ισότιμος. Σε αυτό το πλαίσιο οι διακρατικοί πόλεμοι διεξάγονται περιοριζόμενοι μεταξύ στρατιωτών, χωρίς να εμπλέκουν τους αμάχους και κανέναν από αυτούς τους κυρίαρχους δεν μπορεί να επικαλεστεί ένα υπέρτερο δίκαιο, όπως αυτό το οποίο εκπορεύεται από έναν φορέα θρησκευτικής πίστης. Το ζήτημα της πίστης δεν τίθεται και ο κάθε κυρίαρχος μπορεί να επικαλεστεί το δίκαιο του, πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα τον μετριασμό του πολέμου. Ωστόσο, με την επίκληση της ιδέας της ανθρωπότητας επανεισάγεται, σύμφωνα με τον Σμιτ, μια θεολογική αντίληψη της πολιτικής, δηλαδή η λογική της σταυροφορίας, μεταμφιεσμένης σε ιδέα εξολόθρευσης ενός εχθρού ηθικά απαξιωμένου, υπερβαίνοντας η σύγκρουση αυτή το πολιτικό. Από τη στιγμή έτσι που χρησιμοποιείται η έννοια του ανθρώπου και της ανθρωπότητας φιλοτεχνείται παράλληλα και ο υπάνθρωπος, και εισάγεται έτσι αυτόματα ένα κριτήριο διάκρισης και υποτίμησης.

Διαπιστώνουμε όσον αφορά τον ηθικό υποβιβασμό του εχθρού, ότι ο Σμιτ έρχεται σε μια αντινομία, όταν προσθέτει πως οι πόλεμοι αυτοί υπερβαίνουν το πολιτικό.¹ Η διεξαγωγή του πολέμου με σκοπό την ειρήνευση, υπερβαίνει το πολιτικό εφόσον φιλοτεχνεί έναν εχθρό με απάνθρωπο πρόσωπο. Έτσι ενώ στην αρχή ο πόλεμος ορίζεται ως υπαρξιακή σύγκρουση και ορίζοντας του πολιτικού, στη συνέχεια επανεισάγεται με τη μορφή του πολέμου εξολόθρευσης, ως κάτι που υπερβαίνει το πολιτικό, και για αυτό είναι απάνθρωπος. Φαίνεται πως το παιχνίδι της εξωτερικής πολιτικής, μεταξύ των ισότιμων κυριάρχων, έχει τους κανόνες του και αυτό αποτελεί το έρεισμα για να μιλήσει για την αντιμετώπιση του Γερμανικού κράτους ως μη ισότιμου. Την ίδια στιγμή όμως ο Σμιτ έχει να αντιμετωπίσει και τον εσωτερικό εχθρό, όπου το πολιτικό έχει κάποια όρια. Η ένταση της ενδοπολιτειακής πολιτικής με την εξωτερική πολιτική εντοπίζεται στα σημεία εκκίνησης των δύο εκδόσεων της *Έννοιας του πολιτικού*. Στην πρώτη περίπτωση, στο επίκεντρο βρίσκονται τα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής ενώ στη δεύτερη τα ενδοπολιτειακά ζητήματα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι αμφιλογίες εντοπίζονται και στον ορισμό του εχθρού, ο οποίος από τη μία γίνεται αντιληπτός ως πρόδηλος και από την άλλη συγκροτείται πραγματικά ως παράγωγο μιας απόφασης. Όμως, ενώ το δίπολο *φίλος-εχθρός* αποτελεί συνήθως μία έννοια,

¹ Στο ίδιο, σ. 76.

όπου η διάκριση μεταφράζεται ως *εμείς-αυτοί*, εντοπίζεται σε αυτό και ένα τρίτο σκέλος που φέρει το όνομα κυρίαρχος, αφού αυτός ορίζει τον εχθρό. Έτσι η πολιτική είναι συνυφασμένη με την έννοια της κυριαρχίας, και σε αυτό το πλαίσιο θα μπορούσε να υποστηριχτεί, ότι υπάρχουν νέα πολιτικά υποκείμενα, τα οποία φέρουν μια εναλλακτική κυριαρχία, όπου τα εναλλακτικά πολιτικά υποκείμενα είναι δυνάμει κράτος και διεκδικητές της κυριαρχίας. Υπάρχουν δυνάμεις δηλαδή, που έχουν βλέψεις κυριαρχίας και απειλούν την ενότητα του κράτους και τέτοιοι είναι για τον Σμιτ οι Ναζί, αρχικά, και οι κομμουνιστές σε διαρκή βάση. Στο εσωτερικό επίπεδο έτσι, υπάρχει μόνο ο κυρίαρχος και ο εσωτερικός εχθρός, ο οποίος απειλεί την κυριαρχία του. Άρα τα υποκείμενα της πολιτικής είναι μόνο ο κυρίαρχος ή ο δυνάμει κυρίαρχος, ο οποίος προσθέτουμε είναι αυτός που ορίζεται ως εχθρός από τον κυρίαρχο.

Στα μεταπολεμικά του κείμενα ο Σμιτ φαίνεται να στοχάζεται την ασυμμετρία αντιμετώπισης εσωτερικού και εξωτερικού εχθρού και προτάσσει την ανάγκη μίας διαμεσολάβησης γιατί χωρίς αυτή οδηγούμαστε στην εξολόθρευση. Κάνει έτσι μια κριτική και προτείνει μια νομική διαμεσολάβηση από το ιδεατό στο πραγματικό, αφού οι αξίες είναι πάντοτε μεταξύ τους σχετικές, και αν θεωρηθεί κάποια απόλυτη και ασύμμετρη, ως προς τις άλλες, δικαιολογείται η εξουδετέρωση άλλων αξιών, που υποτιμώνται σε σχέση με την προτασόμενη αξία. Η διαμεσολάβηση είναι μια αρμοδιότητα του δικαίου. Για αυτό και ο εμφύλιος πόλεμος γίνεται αντιληπτός ως η πεμπτούσια του πολέμου, καθώς στη διάκριση *φίλου-εχθρού* η κάθε πλευρά πολεμά εν ονόματι του δικαίου, ξεγυμνώνει την άλλη πλευρά από κάθε δίκαιο ή δικαίωμα και δεν υπάρχουν σε αυτόν κανόνες. Με την διεκδίκηση και την επίκληση της κάθε πλευράς του δικαίου, ως δικού της, η κάθε μία καταργεί το δίκαιο του αντιπάλου, εν ονόματι πάντα του δικαίου. Η επίκληση αυτή του δικαίου οδηγεί στην ακραία βία, αφού δεν αναγνωρίζει κανένα δικαίωμα στον αντίπαλο, οπότε και τα μέσα της δικαιοσύνης μετατρέπονται σε μέσα εξολόθρευσης. Με αυτή την έννοια ο εμφύλιος πόλεμος είναι πόλεμος αρχετυπικός και έτσι πάντοτε θεολογικός. Παρ' όλα αυτά, η πραγματική κατάταξη σε φίλους και εχθρούς είναι αυτή που δημιουργεί μια καθοριστική ενότητα για τον Σμιτ. Ενότητα, η οποία διαφέρει από αυτή των άλλων ενώσεων, καθότι έχει κάτι το αποφασιστικό και εάν εκλείψει δυνάμει αυτή η ενότητα, εκλείπει και το ίδιο το πολιτικό.¹ Και είναι για αυτό το λόγο που στην ρη-

¹ Στο ίδιο, σ. 88.

τορική του, αναφέρει πως σε συνθήκες διακινδύνευσης της κρατικής ενότητας «παράγεται, ως πραγματική συνέπεια, η δυνατότητα καθορισμού του εσωτερικού εχθρού, η οποία κορυφώνεται στο σημείο του εμφυλίου πολέμου και οριοθετεί και τη διάλυση του κράτους ως αδιαπέραστης, οργανωμένης πολιτικής ενότητας».¹

«Κυρίαρχη Ομοιογενής Ενότητα»

Αυτός που αποφασίζει για την κατάταξη σε φίλους και εχθρούς, ώστε να παραχθεί ομοιογένεια, είναι ο κυρίαρχος. Για τον Σμιτ, αυτή είναι η φιγούρα που, όπως υπογραμμίσαμε και παραπάνω, αντιπροσωπεύει την ενότητα του σώματος και ενοποιεί μέσω της διάκρισης. Είναι ο ίδιος, που μπορεί να παρέμβει για να αποκαταστήσει την ενότητα, όταν οι κανονικοί νομικοί μηχανισμοί, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων του «νόμου έκτακτης ανάγκης», είναι ανεπαρκείς. Ο κυρίαρχος δεν είναι πέρα από το νόμο, ως εκ τούτου, η υπεράσπιση της ίδιας της ύπαρξης της πολιτικής κοινότητας είναι υπεράσπιση της θεμελιώδους ουσιαστικής τάξης, ως απόρροιας του συνόλου κάθε νομιμότητας.²

Το κυρίαρχο κράτος, σύμφωνα με τον Σμιτ, είναι αυτό που ενοποιεί. Στο πλαίσιο αυτό, εάν υπάρχει κάποια πολιτική δύναμη εντός του λαού, που να ασκεί επιρροή, σε έναν ενδεχόμενο ή μη, εξωτερικό πόλεμο, χωρίς ωστόσο να έχει την βούληση ή την ικανότητα να λάβει στα χέρια του την κρατική εξουσία, κατατάσσοντας έτσι σε φίλους και εχθρούς και ενδεχομένως να διεξάγει πόλεμο, τότε έχει εκλείψει η πολιτική ενότητα του κράτους.³ Ως πολιτική ενότητα αντιλαμβάνεται ο Σμιτ την ενότητα που προσανατολίζεται στην κρίσιμη κατάσταση και για αυτό είναι καθοριστική και κυρίαρχη ενότητα, εφόσον η απόφαση για την κρίσιμη κατάσταση πρέπει πάντα να ανήκει σε αυτήν. Ένα επιχείρημα για την αντίληψη του περί ενότητας, όπως αυτή διαμορφώνεται μέσω της σχέσης *φίλου - εχθρού*, είναι ότι το χαρακτηριστικό του πλουραλισμού των κρατών προέρχεται από το χαρακτηριστικό της έννοιας του πολιτικού, όπου η πολιτική ενότητα προϋποθέτει την πραγματική δυνατότητα του εχθρού

¹ Μανόλης Αγγελίδης, «Βαϊμάρη: Σύνταγμα και έκτακτη ανάγκη», *Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης και οι σημερινές «αναβιώσεις» της*, Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, εφ. *Η Αυγή* 2012, σ. 64-70.

² Bates, *ό.π.*, σ. 431.

³ Schmitt, *Η έννοια του πολιτικού*, *ό.π.*, σ. 79.

-και έτσι μία άλλη πολιτική ενότητα.¹ Στην *Πολιτική Θεολογία* αναφέρεται, πως η ενότητα του λαού είναι ενότητα οργανική, όπου «παράλληλα με την εθνική συνείδηση γεννιούνται οι αντιλήψεις για το κράτος ως οργανικό σύνολο».² Η ενότητα, ως εκ τούτου, ή είναι κυρίαρχη και μπορεί να κατατάξει σε φίλους και εχθρούς, ή δεν υφίσταται ως τέτοια. Ωστε εάν οι οικονομικές, θρησκευτικές και άλλες ομάδες έχουν τέτοια ισχύ, ώστε να λαμβάνουν την απόφαση για την κρίσιμη κατάσταση, τότε αυτές έχουν γίνει η ουσία της πολιτικής. Η κριτική του Σμιτ στην πλουραλιστική θεωρία, όπου το κράτος φτάνει στην ενότητα διά της ομοσπονδίας κοινών οργανώσεων, γίνεται βάσει μιας κριτικής στην αδυναμία μιας τέτοιας ενότητας να απαντήσει στο τι είναι πολιτικό, εφόσον το κράτος μεταβάλλεται τότε σε μία κοινωνία δίπλα σε άλλες κοινωνίες³. Είναι σαφές για τον ίδιο, πώς η καθοριστική και αποφασιστική ενότητα έρχεται μόνο με την πραγματική δυνατότητα κατάταξης σε φίλο και εχθρό και διά της εξουσίας επί της φυσικής ζωής, συνθήκη η οποία εάν εκλείψει, εκλείπει και το ίδιο το πολιτικό. Συνθήκη η οποία, εκτός των άλλων, φανερώνει ότι η θυσία γίνεται πολιτικό μέγεθος μόνο με την ύπαρξη ενός φορέα εξουσίας που να την απαιτεί όχι κανονιστικά, αλλά υπαρξιακά, μόνο στην δεύτερη αυτή περίπτωση έχουμε πολιτική σκοπιμότητα. Πώς όμως αντιπροσωπεύεται αυτή η ενότητα; Για τον Σμιτ μόνο η φιγούρα του κυρίαρχου είναι ικανή να αντιπροσωπεύσει το έθνος ως ενιαία κοινότητα ανθρώπων⁴. Η επιρροή του Χομπς στη σκιαγράφηση της μορφής ενός ηγέτη που θα μπορούσε να ενοποιήσει το σώμα του κράτους, σε αντιπαραβολή, προς ένα αδύναμο ολικό κράτος, έτσι όπως το αντιλαμβάνεται ο Σμιτ, δεν θα μπορούσε παρά να είναι φανερό εδώ. Γιατί η εξουσία απορρέει από την ιδέα που εμπνυχώνει μια ανθρώπινη κοινότητα, και αυτή η «παραστατική» εξουσία δεν είναι κατανοητή ως η προνομιακή ενσωμάτωση ή ενσάρκωση αυτής της ιδέας, αλλά ως η αντιπροσώπευσή της.⁵

Κατά τον Σμιτ, όμως, το σύγχρονο κράτος υποβιβάζει την έννοια της αντιπροσώπευσης, από τη στιγμή που η αντιπροσωπευτική ενότητα γίνεται αντιληπτή ως η σύγκληση εθνικών ομάδων. Μέσω της κομματικής πολιτικής, την επέκταση των διοικητικών θεσμών κοινωνικής πρόνοιας,

¹ Στο ίδιο, σ. 105.

² Schmitt, *Πολιτική Θεολογία...*, ό.π., σ. 82.

³ Schmitt, *Η έννοια του πολιτικού*, ό.π., σ. 86.

⁴ Kelly, ό.π., σ. 127.

⁵ Bates, ό.π., σ. 430.

αλλά και την ανάπτυξη των συνδικάτων ως οικονομικό μέσο άσκησης ισχύος,¹ στο κράτος εισήλθαν δυνάμεις αντίρροπες, οι οποίες τείνουν να διασαλεύουν την αντιπροσωπευτική ενότητα (η οποία είναι και προσωποκεντρική) έτσι όπως την σκιαγραφεί ο ίδιος. Ο κυρίαρχος λαμβάνει μια απόφαση και ανακηρύττει τον εχθρό, «καταφάσκοντας την υπερπολιτική του υπόσταση» αποφασίζει για το εάν κάτι είναι πολιτικό ή όχι παροπλίζοντας και καθιστώντας ανενεργό τον εχθρό, εάν αυτό είναι αναγκαίο ακόμα και διά της βίας.² Η ομογενοποίηση, συμβαίνει λοιπόν, μέσω μιας κυρίαρχης απόφασης και της διάκρισης σε φίλο-εχθρό, όχι μέσω μιας δημοκρατικής διαδικασίας, όπως την γνωρίζουμε και την αντιλαμβανόμαστε, όπου αυτή γίνεται βάσει δικαιωμάτων. Η προσπάθεια αποκοπής της δημοκρατίας από το φιλελευθερισμό σημαίνεται με την «στρατηγικής» σημασίας εισαγωγή της ισότητας με τη μορφή της ομοιογένειας, την οποία προσφέρει ένα κυρίαρχο ολικό κράτος. Για τον Σμιτ η δικτατορία αναδύεται ως κατεξοχήν παράδειγμα δικαίου, όπου το ομοιογενές υποκείμενο που «εγκαλεί» τον δικτάτορα πρέπει να είναι ο λαός, ο οποίος την ίδια στιγμή αποτελεί το υποκείμενο που μορφοποιείται ως ομοιογενές από τον κυρίαρχο.

Αντί επιλόγου

Όπως είδαμε, η επιχειρηματολογία του Σμιτ έχει ως «ενδιαίτημα» το υπερβατολογικό στοιχείο, στο οποίο πατά για να αναδείξει έναν από τους ζωτικούς ρόλους του κυρίαρχου, όπως η γεφύρωση της οντολογικής απροσδιοριστίας με την εμπειρική πραγματικότητα. Ο δυϊσμός αυτός είναι σχεδόν ένας θεολογικός δυϊσμός του κυρίαρχου ως πρόσωπο, ο οποίος με τη θεολογική έννοια της «αντιπροσώπησης» ή όπως θα ήταν πιο δόκιμο (εφόσον από μία σκοπιά το ζήτημα της πίστης είναι ιδιωτικό) της εκπροσώπησης, διαιρείται και διχάζεται ανάμεσα στο δίκαιο «Θεό» και την δίκαιη «πραγματικότητα», και αξιώνεται ως κυρίαρχος, επειδή υπερβαίνει το δυϊσμό του. Όπως ακριβώς και ο πάπας καταφέρνει να μεταφέρει τη βούληση του θεού και να την κάνει φανερή με την παρουσία του, λαμβάνοντας αποφάσεις, που να πραγματώνουν τη βούληση του θεού, έτσι και ο κυρίαρχος θα πρέπει να κάνει το ίδιο. Στην περίπτωση του δεύτερου, όμως, το μέλημα και η αναφορά θα μπορούσαμε να πούμε

¹ Schmitt, *ό.π.*, σ. 82.

² Ανανιάδης, *ό.π.*, σ. 47.

ότι γέρνει υπέρ της πραγματικότητας, την οποία καλείται να λάβει υπ' όψιν ο κυρίαρχος και επομένως δικαιολογείται η υπέρβαση της αρχικής αναφοράς του στο υπερβατικό δίκαιο. Ο ρεαλισμός είναι, λοιπόν, σύμφωνα με τις επικλήσεις του Σμιτ σε αυτόν, αυτό που οδηγεί την πένα στα γραπτά του και χάριν αυτού θα πρέπει ο κυρίαρχος, στα πλαίσια της υπερ-πολιτικοποίησης όλων των κοινωνικών σφαιρών και του εκδημοκρατισμού του κοινοβουλίου, να λάβει την απόφαση, να διατηρήσει την τάξη ως ιστορικός βοηθός. Η θρησκευτικών καταβολών αντίληψη του κράτους, ως ιστορικού βοηθού, για την αποκατάσταση του χάους, που προκύπτει εν μέσω συγκρούσεων, επιβεβαιώνεται στην προοπτική μίας Δευτέρας Παρουσίας, η οποία όντας όχι και τόσο βέβαιη εξοπλίζει τον κυρίαρχο με μέσα, που φαίνεται να λειτουργούν, όχι στην προοπτική μιας δεύτερης ευκαιρίας για την ανθρωπότητα, αλλά της επιβολής της τάξης για την τάξη. Πόσο αντιφατικό είναι αυτό για τον κυρίαρχο όμως, ο οποίος υπάρχει ως τέτοιος, επειδή ακριβώς δεν υπάρχει τάξη;

Ο κυρίαρχος αναγνωρίζει τον ιστορικό και επιτακτικό του ρόλο στο πολιτικό πεδίο, ως αυτού που θα διακρίνει σε φίλο και εχθρό. Φίλος και εχθρός, ο οποίος δεν είναι ξεκάθαρο πότε είναι πρόδηλος και πότε αποτελεί διακύβευμα μιας απόφασης, αλλά που η κατάταξη του προσφέρει την ενότητα, την οποία επιθυμεί με τις αποφάσεις του να παράγει ο κυρίαρχος. Έτσι η ενότητα και η ταυτότητα του λαού, ως έθνους, παράγεται και σχηματοποιείται από τον κυρίαρχο, όταν αυτός αποφασίζει για το ποιός είναι ο εσωτερικός εχθρός και με την εξόντωση αυτού καταλήγει να ομογενοποιήσει το «υποκείμενο», το οποίο αντιπροσωπεύει, και να εφαρμόσει το δίκαιό του, οπότε και να κανονικοποιήσει την κατάσταση, με όλα τα δυνατά και αδύνατα μέσα¹. Η ενότητα υπάρχει ως κυρίαρχη, καθώς είναι προσανατολισμένη σε μία απόφαση για την κρίσιμη κατάσταση και δεδομένων αυτών μπορεί να αντιπροσωπεύεται από τον κυρίαρχο μόνο, ως ενότητα. Εδώ δυσκολευόμαστε να αντιληφθούμε τα όρια της ύπαρξης του κυρίαρχου, ο οποίος θα έπρεπε με την αποκατάσταση ή την δημιουργία αυτής της ενότητας να αποχωρήσει, αλλά φαίνεται να έχει τέτοιες εξουσιοδοτήσεις από την «άμορφη» μάζα, που αν το προσεγγίζαμε οριακά θα μπορούσαμε να πούμε ότι μόνο με τη δική του απόφαση μπορεί να γίνει αποδεκτή η χρονική στιγμή ύπαρξης αυτής της ενότητας, η οποία θα σηματοδοτούσε και το τέλος του ιδίου. Μένει να σκεφθεί

¹ Το τελευταίο άλλωστε, η πίστη του Σμιτ στα μέσα, επιβεβαιώνεται και ιστορικά με την προτροπή του να εκδιωχθούν όλοι οι Εβραίοι πανεπιστημιακοί.

κανείς πως μπορεί ο Σμιτ να κρατήσει ζωντανό τον κυρίαρχό του, εάν εξοντώσει τον εχθρό. Η φυσική εξόντωση του εχθρού όμως, είναι μόνο ένας ορίζοντας, για να σκεφτεί κανείς το πολιτικό και επομένως εάν πάψει να υπάρχει εχθρός, παύει και το πολιτικό και μαζί και η αναγκαιότητα ενός κυρίαρχου, για να τον αναγνωρίσει. Αναπόδραστη απόληξη ενός τέτοιου σχήματος είναι ο κυρίαρχος να μπορεί πλέον χάριν της υπαρξιακής του επιβεβαίωσης να στραφεί στον εξωτερικό εχθρό. Μάλλον με ευκολία θα υποστήριζε κανείς, ότι στην ιστορική συγκυρία της συγγραφής του Σμιτ, με την κατάληψη της εξουσίας από τους Ναζί, φάνηκε σαν να πραγματώθηκε μία αυτοεκπληρούμενη προφητεία και αυτό γιατί ο Σμιτ είδε να συντελείται η υπαρξιακή εξόντωση, την οποία έδειχνε να ξορκίζει στα κείμενά του, για να καταφέρει να κρατήσει όρθιο το πολιτικό, το οποίο όφειλε στην σκέψη του να είναι συνυφασμένο με το κράτος.

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
‘ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ & ΙΣΤΟΡΙΑ’

ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ 2015-2016

Αφιερωμένη στη μνήμη
του καθηγητή Σταύρου Ιωαννίδη

Επιμέλεια

δρ. Χρύσα Τζαγκαρουλάκη

Κείμενα

*Αθανάσιος Αγγελίδης, Γιάννης Αντωνόπουλος, Κώστας Δημητρίου,
Γιάννης Κτενάς, Αλέξανδρος Μακρής, Δήμητρα Μαρέτα,
Έρτα Μάρτα, Μαρία Μούρτου-Ταραδεισοπούλου,
Δημήτρης Μπέκας, Άννα Μπουλουχούρη, Ουρανία Παπαδοπούλου,
Ευφροσύνη Παυλογεωργάτου, Βασιλική Τσώτσου,
Φίλιππος Χαλκιάς, Λευτέρης Χουντουλίδης*

Αθήνα 2016